

Poznań, 11 października 2021r.

Prof. UAM dr hab. Piotr Piasecki OMI  
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu  
Szkoła Nauk Humanistycznych  
Wydział Teologiczny  
Zakład Teologii Systematycznej  
piasecki@amu.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej Macieja J. Kowalskiego OSST pt. „**Realizacja charyzmatu trynitarskiego w Polsce**” napisanej na seminarium z teologii duchowości pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wojciecha Zyzaka, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Teologiczny, Kraków 2021, ss. 144.

Kościół od początków swego istnienia obok ustroju hierarchicznego odznacza się również wymiarem charyzmatycznym. W ciągu swej dwudziestowiecznej historii cieszył się zawsze obfitością przeróżnych charyzmatów. Uświadamiano je sobie i przeżywano intensywnie zwłaszcza w czasach apostoelskich. Jednym z charyzmatów jest dar życia zakonnego. Dziś po przekroczeniu progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa na stu chrześcijan-katolików przypada jedna osoba konsekrowana. Proporcje te ustala sam Duch Święty powołując spośród ludu Bożego tych, których sam zechce. Tak obdarowany chrześcijanin, podążający drogą rad ewangelicznych, czerpnie nowe życie z łaski chrztu świętego, włączony we wspólnotę Kościoła, realizuje swe powołanie w jego łonie.

W teologicznej tradycji charyzmat zawsze był postrzegany jako dar udzielany jednostce celem służby konkretnej wspólnoty. Nie inaczej jest z życiem zakonnym. Jest ono charyzmatem, czyli darem dla Kościoła lokalnego, ale również w teologicznym rozumieniu dla Kościoła uniwersalnego. Charyzmat życia konsekrowanego jest w Kościele uznany za dar łaski (por. VC 49). Życie zakonne z racji tej samej natury wspólnoty wiary, nadziei i miłości, głęboko związane z życiem Kościoła i ożywiane przez Ducha Świętego, prowadzi osoby konsekrowane do osiągnięcia świętości oraz tych, do których są one posłane. Jest to możliwe poprzez otwarcie się na Ducha Chrystusa i przyjęcie Go bez zastrzeżeń. Dlatego osoby oddane Bogu muszą być gotowe do współdziałania z Duchem Świętym, który zakorzenia je i bezbłędnie prowadzi do naśladowania Chrystusa. Dokumenty Kościoła po soborze Watykańskim II wyraźnie określają naturę życia konsekrowanego, wskazując na jej

charyzmatyczną genezę. To Duch Święty jest Autorem autentycznego zaangażowania osób żyjących we wspólnotach apostoelskich życia konsekrowanego w wypełnienie misji ewangelizacyjnej. Stąd osoby konsekrowane z natury są włączone w misję Kościoła, którą od samego początku było doprowadzenie człowieka w Duchu Świętym przez Chrystusa do Boga Ojca; źródła wszelkiego rodzaju zbawienia.

Zatem to Bóg w Trójcy Jedynej stoi u początku misji Kościoła i wyznacza jej kres. Przedwieczny Ojciec w niczym nieskrępowanej wolności i wobec niezgłębionego zamysłu swojej mądrości i dobroci z miłości stwarza świat, a ludzi zaprasza do udziału w swoim życiu. Nie opuszcza też ich po upadku, udzielając ustawicznej pomocy do zbawienia przez Chrystusa, Odkupiciela, który jest „obrazem Boga niewidzialnego – Pierworodnym wobec każdego stworzenia” (Kol 1,15; por. LG 2). Po wypełnieniu przez Syna Bożego misji na ziemi Duch Święty działa i uświęca lud Boży, powołując i posyłając apostołów i ich następców do głoszenia Dobrej Nowiny Bożego planu zbawienia całej ludzkości. Ów Boży zbawczy zamysł stanowi ostateczną rację misji Kościoła.

W samym rdzeniu misji Kościoła i u podstaw jego istnienia kryje się zatem Bóg, który objawił się i oddał samego siebie ludzkości w wymiarze zbawczym jako Ojciec, Syn i Duch Święty, jako cała Trójca Święta. Plan zbawienia człowieka wypływa z nieograniczonej miłości Ojca jako Początku bez początku, z którego zrodzony jest Syn, i z którego, przez Syna pochodzi Duch Święty (por. AG 2). Dzięki temu pomiędzy Trójcą Świętą a Kościołem istnieje nierozzerwalna ontologiczna wręcz więź: misja Kościoła zakorzenia się i znajduje oparcie w tajemnicy Trójcy Osób Boskich. To tam, w głębi Boga samego, należy poszukiwać życiodajnych strumieni misji Kościoła. Cała Trójca Przenajświętsza jest zaangażowana w misję, a Jej związek z Kościołem nie jest metaforą czy dziełem przypadku, lecz czymś koniecznym i życiodajnym.

Dzięki objawieniu Bożemu, dopełnionemu w Chrystusie, możemy doświadczyć istoty Boga, w Trójcy Świętej Jedynej. Przez zbawiającą Trójcę natomiast, zwłaszcza dzięki misji Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego, poznajemy prawdziwy i dogłębny fundament tejże misji Boga (*missio Dei*) oraz misji Kościoła. Jezus wielokrotnie odwołuje się do Tego, który Go posłał, wskazując również na źródło i motyw swojego działania. Podstawową prawdą, objawioną przez Niego, jest ta, że Bóg jest miłością (por. J 4,8) i że „zesłał Syna swego Jednorodzonego na świat, abyśmy życie mieli dzięki Niemu” (1 J 4,9).

W Kościele o strukturze hierarchicznej i zarazem charyzmatycznej, zakorzenionym w trynitarniej misji samego Boga, realizuje się zbawienie człowieka. Na przestrzeni dziejów Kościoła Duch Święty wzbudzał przeróżne charyzmaty życia konsekrowanego, które

włączyły się w jego misję. Niektóre formy takiego życia przetrwały do dziś, inne charyzmaty wygasły, ponieważ wyczerpały się znamiona ich misji lub zabrakło wierności, czy dostosowania się do nowych wyzwań w Kościele i świecie. Wiele charyzmatów zostało na nowo zdefiniowanych. Tak jest w przypadku zakonu trynitarzkiego. Z formy redempcji skupionej wokół wykupu niewolników ku formom apostołatu skoncentrowanego na trosce o odkupienie i zbawienie każdego człowieka.

Temat natury, specyfiki i misji związanej z realizacją charyzmatu jednego ze starszych zakonów w Kościele, szczególnie polskim: trynitarzy, podjął Maciej J. Kowalski OSST przygotowując rozprawę doktorską zatytułowaną *Realizacja charyzmatu trynitarzkiego w Polsce*. Dysertacja została napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wojciecha Zyzaka na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Praca liczy 144 strony znormalizowanego tekstu.

#### I. Koncepcja rozprawy i jej treść.

Autor na początku dysertacji jasno określa cel pracy: "całościowe przedstawienie sposobów realizacji charyzmatu trynitarzkiego w Polsce" (s. 3). Ponadto stawia pytanie i deklaruje poszukać na nie odpowiedzi: "w jaki sposób polscy trynitarze w swojej ponad trzechsetletniej historii realizowali zakonny charyzmat i na ile zaadaptowali go do rodzimych warunków w zmieniających się okolicznościach historycznych" (s. 3). Zakłada, że wyniki badań mogą "przyczynić się do lepszego poznania dziedzictwa i działalności zakonu trynitarzy na ziemiach polskich oraz jego roli w społeczeństwie" (s. 3). Autor wyraża przekonanie, iż opracowanie zagadnienia "staje się również głosem w dyskusji na temat społecznej działalności Kościoła w Polsce" (s. 3). Autor planuje przeprowadzić te badania w kontekście liturgicznych przejawów własnego charyzmatu, trynitarzkiej koncepcji wspólnoty oraz pełnienia przez zakon dzieł miłosierdzia, jak również mieszczących się w zakresie studium historii sztuki (zob. s. 3). Badania te, o tyle zapowiadają się ciekawie bowiem zakon trynitarzy w pewnym okresie historii zniknął z ziem polskich, by pojawić się w naszym kraju współcześnie, podejmując konkretne wyzwania związane z własnym charyzmatem, który w swojej formie ewoluował na przestrzeni wieków. Stąd rysuje się konkretny model realizacji trynitarzkiego charyzmatu na ziemiach polskich.

O. Kowalski wskazuje na trzy kategorie źródeł z jakich korzysta w opracowaniu tematu. Pierwsza kategoria, którą ja bym określił jako bezpośrednie dotycząca historii i działalności trynitarzy w Polsce, zwłaszcza Autor odwołuje się do dawnych kronik

zakonnych. Druga kategoria źródeł to dokumenty na temat charyzmatu trynitarского, trzecia to dokumenty Kościoła odnoszące się do teologii charyzmatu oraz zagadnień pokrewnych. Wykorzystano także opracowania oraz literaturę pomocniczą.

Autor deklaruje trzy metody badawcze: analityczną, historyczną oraz porównawczą, wyjaśniając na których etapach badań jaką stosuje metodę.

Dysertację poprzedza abstrakt, Spis treści, Wykaz skrótów i Wstęp. Praca składa się z czterech rozdziałów. Na początku każdego z nich Doktorant przedstawia nauczanie Kościoła, by w jego świetle ukazać rozwój i realizację charyzmatu trynitarского w Kościele a szczególnie na ziemiach polskich.

Treść rozdziału pierwszego koncentruje się wokół historycznego wymiaru charyzmatu trynitarского, jak jego genezy, tak również zarysu dziejów zakonu na przestrzeni wieków, w szczególności na ziemiach polskich (s.7-44). Rozdział drugi to próba wskazania w świetle współczesnych dokumentów Kościoła, zwłaszcza adhortacji *Vita consecrata* Jana Pawła II fundamentalnego elementu charyzmatu trynitarского, czyli uwielbienie Trójcy Świętej – i sposobu jego rozumienia oraz realizacji na przestrzeni wieków najpierw w całym zakonie, a następnie w Polsce (s. 45-75). W rozdziale trzecim Autor skupia uwagę wokół wymiaru „odkupieńczo-miłosierdnym” charyzmatu trynitarского wskazując na ścisły związek życia konsekrowanego z tą tajemnicą (76-109). Rozdział czwarty dotyczy charyzmatu trynitarskiej wspólnoty zakonnej (110-130). Na zakończenie Autor prezentuje najistotniejsze wnioski z przeprowadzonych badań kreśląc możliwe kierunki nowych badań w zakresie omawianej tematyki (s.131-132). Wykaz bibliografii zajmuje ostatnią część dysertacji (s. 133- 144).

## II. Formalne i merytoryczne walory rozprawy.

Rozprawa doktorska o. Kowalskiego niewątpliwie stanowi cenny wkład w opracowanie problemu rozwoju i recepcji charyzmatu trynitarского ze szczególnym uwzględnieniem jego realizacji na ziemiach polskich. Autor w sposób spójny prezentuje fenomen tego charyzmatu jako daru dla Kościoła, oddziałującego dla dobra społeczności żyjących na przestrzeni wieków jak i współcześnie, nie tylko na ziemiach polskich. Doktorant czyni to w kluczu trzech metod badawczych: analitycznej, historycznej i porównawczej oraz (czego jasno nie zadeklarował) syntetycznie opisuje wyniki badań.

Postawiony na początku dysertacji problem badawczy jest konsekwentnie rozwiązywany. Dość wysoko oceniam osadzenie problemu badawczego w szeroko rozumianym biblijnym i teologicznym kontekście pojęcia charyzmatu życia

konsekrowanego. Autor wykazał również pewną prawidłowość rozwoju i aktualizacji, tak zwaną „twórczą wierność” charyzmatu trynitarского wobec różnorodnych wyzwań wyłaniających się na przestrzeni wieków.

Sposób przedstawienia dziejów Zakonu Przenajświętszej Trójcy jest bardzo klarowny i spójny z wyartykułowaniem istotnych elementów kluczowych dla dalszych badań nad rozwojem, recepcją i realizacją charyzmatu. Autor dysertacji ciekawie i trafnie wskazuje na źródło dynamizmu ewolucji charyzmatu trynitarского, czyli zakorzenienie w tajemnicy Trójcy Świętej, co owocowało konkretną redempcyjną działalnością zakonu i szerzeniem w Kościele kultu Trójcy Przenajświętszej. Umiejętnie wskazuje na powiązania konkretnej formy życia zakonnego z tajemnicą Odkupienia wnikając w detale osobliwej misji zakonu w przestrzeniach wyzwolenia człowieka, najpierw od wykupu z niewoli fizycznej poprzez wymiar charytatywny ku wymiarowi zbawczemu. Urzeczywistnianie charyzmatu ma swoje umocowanie w dynamicznie działającej braterskiej wspólnotce trynitarzy. Doktorant ukazał ten proces już konkretnie na przykładzie polskich wspólnot trynitarских dawniej i obecnie, co było zamierzone w temacie rozprawy.

Doktorant włożył wiele trudu w przygotowanie dysertacji. Sięgnął do dostępnych (często archiwalnych, niepublikowanych) źródeł i uporządkował je w kluczu zamierzonego celu rozprawy w odpowiednie bloki zagadnień. Również odwołał się do właściwych dokumentów Kościoła oraz literatury przedmiotu i pomocniczej.

Ponadto przedstawiona do recenzji dysertacja odznacza się innymi walorami.

1. Praca nosi znamiona wymiaru pionierskiego omawianego problemu. Autor dokumentuje początki i realizację charyzmatu trynitarского w formie spójnej całości.
2. Dysertacja wpisuje się w nurt badań nad charakterystycznym charyzmatem życia konsekrowanego, szczególnie w wymiarze jego realizacji z uwzględnieniem konkretnego zakonu i Kościoła lokalnego.
3. Autor prezentuje w wyniku badań pewien model charyzmatu życia zakonnego, który ewoluował na przestrzeni wieków.
4. Na przykładzie trynitarского charyzmatu Autor ukazuje uniwersalizm życia konsekrowanego w Kościele i świecie.



5. Aparat naukowy i metody badawcze odpowiadają wymaganiom stawianym w przygotowaniu doktorskiej dysertacji.
6. Udokumentowanie źródeł jest prawidłowe, odnośniki i skróty nie budzą zastrzeżeń.
7. Ponadto pracę cechuje kompleksowość, gruntowność i oryginalność ujęcia badanej problematyki, a także ścisłość i rzetelność w uzasadnianiu rozpatrywanych zagadnień i uzyskanych wyników.

Jak w przypadku wielu recenzowanych prac i w tej pojawiają się pewne mankamenty. Można by było w moim przekonaniu bardziej rozwinąć ukazanie współczesnych form działalności polskich trynitarzy, chociażby na polu penitencjarnym bardziej udokumentować i uwypuklić ich rolę w procesie ekonomii zbawienia i wymiarze resocjalizacyjnym. Ponadto Autor zadeklarował trzy metody badawcze omawianego zagadnienia. W rzeczywistości stosuje więcej, ponieważ obok analizy, metody historycznej i porównawczej, pojawia się studium przypadku, synteza oraz wnioskowanie. Rozumiem, że brak ich wyartykułowania to raczej przeoczenie. Bowiem Doktorant te właśnie metody w rzeczywistości stosuje. Szczególnie gdy formułuje już przy końcu pracy wynik podjętych badań.

### III. Wnioski

Recenzowana praca O. Kowalskiego jest ambitna i rzeczowa. Nie budzi większych zastrzeżeń ze strony merytorycznej jak i metodologicznej. Pewien niedosyt jedynie może budzić moim zdaniem niekiedy wątpliwość próba teologiczno-duchowej prezentacji i interpretacji przez Autora współczesnych form realizacji charyzmatu (jak wyżej zaznaczyłem), co nie oznacza, że Doktorant takich prób nie podejmuje. Z drugiej strony trzeba przyznać, że ukazywany przez Autora charyzmat trynitarSKI jest szeroko udokumentowany bogatą literaturą źródłową. Podobnie też należy powiedzieć o sposobie pisania i dokumentowania, na co wskazują przypisy, że rozprawa jest głęboka w analizie, a równocześnie wartościowa dla historii teologii duchowości, przede wszystkim zaś dla poznania specyfiki charyzmatu trynitarSKiego. Niezwykłym walorem pracy jest zebranie i spójne uporządkowanie wszystkich istotnych elementów charyzmatu trynitarSKiego i jego realizacji.

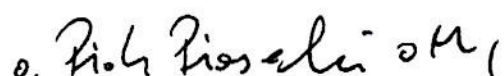
Pytania do Doktoranta: Proszę wyjaśnić na czym polega "twórcza wierność" w przypadku charyzmatu trynitarSKiego? A druga kwestia: w jakim wymiarze i kierunku mógłby

PM

[7]

„ewoluować” charyzmat trynitarSKI wobec rysujących się wyzwań współczesnego świata i Kościoła?

Opracowanie podjętego problemu jest poprawne metodycznie i erudycyjnie pod względem merytorycznym. Podniesione w recenzji zastrzeżenia, pytania czy wątpliwości mogą być przedmiotem dyskusji. Autor bez żadnych wątpliwości zrealizował stawiany cel. Recenzowana rozprawa jest w pełnym znaczeniu dziełem naukowym i spełnia wymagania stawiane przez Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Dlatego stawiam wniosek do Rady Dyscypliny Wydziału Teologicznego UPJPII w Krakowie o kontynuowanie przewodu doktorskiego o. mgr lic. Macieja J. Kowalskiego OSST.



Prof. UAM dr hab. Piotr Piasecki OMI